

VÄÄRTUSVORM EHK VAHETUSVÄÄRTUS

Kaubad tulevad ilmale tarbimisväärtuste ehk kaubakehade kujul, nagu raud, lõuend, nisu jne. See on nende kodukootud naturaalvorm. Ometi on nad kaubad ainult oma kahesuguse iseloomu tõttu, ainult selle tõttu, et nad on üheaegselt tarbimisesemed ja väärtuse kandjad. Järelikult on nad kaubad ehk neil on kaupade vorm ainult sedavõrd, kui võrd neil on see kahesugune vorm – naturaalvorm ja väärtusvorm.

Kaupade väärtus [*Wertgegenständlichkeit*] erineb lesknaisest Kräbedast sellega, et ei ole teada, kust küljest talle läheneda. Otse vastupidiselt kaubakehade meeltega tajutavale jämedale asjalisusele [*Gegenständlichkeit*] ei kuulu nende väärtusesse [*Wertgegenständlichkeit*] ühtki aatomit loodusainet. Seepärast võite üksikut kaupa keerata ja pöörata kuidas tahes, – väärtusena [*Wertding*] jääb ta tabamatuks. Kui me aga tuletame meelde, et kaupadel on [49] väärtus [*Wertgegenständlichkeit*], ainult sellepärast, et nad on ühe ja sellesama ühiskondliku ühtsuse, inimtöö, väljendused, ja et nende väärtus on järelikult puhtühiskondlik, siis saab endastmõistetavaks, et see väärtus võib esile tulla ainult kaupade omavahelises ühiskondlikus vahekorras. Me lähtusime tõepoolest kaupade vahetusväärtusest ehk nende vahetussuhtest, et saada neis peituva väärtuse jälile. Nüüd peame tagasi tulema sellele väärtuse avaldumisvormile.

Igaüks teab, kui ta ka rohkem midagi ei tea, et kaupadel on ühine väärtusvorm, mis on järsus kontrastis nende tarbimisväärtuste kirjude naturaalvormidega, – et kaupadel on väärtuse rahavorm. Siin tuleb meil aga teha see, mida kodanlik majandusteadus ei ole teha katsunudki, nimelt selgitada selle rahavormi tekkimine, s.o. jälgida, kuidas kaupade väärtussuhtes sisalduv väärtuseväljendus arenes oma kõige lihtsamast, kõige vähem silmapaistvast vormist pimestava rahavormini. Ühes sellega kaob ka raha mõistatuslikkus.

Lihtsaimaks väärtussuhteks on ilmselt ühe kauba väärtussuhe mõne teissuguse üksiku kaubaga, ükskõik missugusega. Kahe kauba väärtussuhe annab seega teatud kauba kõige lihtsama väärtuseväljenduse.

A. Lihtne, üksik ehk juhuslik väärtusvorm

x kaupa $A = y$ kaupa B ehk: x kaupa A on väärt y kaupa B .

(20 küünart lõuendit = 1 kuub ehk: 20 küünart lõuendit on väärt üks kuub.)

1) Väärtuseväljenduse kaks poolust: relatiivne väärtusvorm ja ekvivalentvorm

Igasuguse väärtusvormi saladus peitub selles lihtsas väärtusvormis. Selle analüüs ongi seepärast pearaskuseks.

Kaks erisugust kaupa A ja B , meie näites lõuend ja kuub, etendavad siin ilmselt kaht erinevat osa. Lõuend väljendab oma väärtust kuues, kuub on selle väärtuse väljendamise materjaliks. Esimene kaup etendab aktiivset, teine passiivset osa. Esimese kauba väärtus on väljendatud relatiivse väärtusena ehk see kaup on relatiivses väärtusvormis. Teine kaup funktsioneerib ekvivalentina ehk ta on ekvivalentvormis.

Relatiivne väärtusvorm ja ekvivalentvorm on teineteise juurde kuuluvad, teineteist vastastikku tingivad, lahutamatud momendid, kuid samal ajal on nad ka teineteist väljalülitavad ehk vastupidised

äärmused, s.o ühe ja sellesama väärtuseväljenduse poolused; nad jagunevad alati mitmesuguste kaupade vahel, mis antud väärtuseväljenduses moodustavad teatud suhte. Ma ei saa näiteks väljendada lõuendi väärtust lõuendis. 20 küünart lõuendit = 20 küünart lõuendit ei ole väärtuseväljendus. See võrrand ütleb pigemini ümberpöörduvalt: 20 küünart lõuendit ei ole muud kui 20 küünart lõuendit, s.o teatav kogus tarbimiseks lõuendit. Järelikult saab lõuendi väärtust väljendada ainult relatiivselt, s.o teises kaubas. Lõuendi relatiivne väärtusvorm eeldab sellepärast, et mõni teine kaup seisab tema vastas ekvivalentvormis. Teiselt poolt see teine kaup, mis figureerib ekvivalentina, ei saa olla samal ajal relatiivses väärtusvormis. Mitte tema ei väljenda oma väärtust. Ta ainult annab materjali teise kauba väärtuse väljendamiseks.

Tõsi küll, väljendus: 20 küünart lõuendit = 1 kuub, ehk 20 küünart lõuendit on väärt üks kuub, sisaldab ka ümberpööratud suhet: 1 kuub = 20 küünart lõuendit ehk 1 kuub on väärt 20 küünart lõuendit. Aga seejuures pean ma ju võrrandi ümber pöörama, et saada kuue väärtuse relatiivse väljenduse, ja niipea kui ma seda teen, saab lõuend kuue asemel ekvivalentiks. Sama kaup ei saa järelikult samas väärtuseväljenduses esineda üheaegselt mõlemas vormis. Enamgi: need vormid on teineteise suhtes polaarselt eksklusiivsed.

Kas antud kaup on relatiivses väärtusvormis või vastupidises ekvivalentvormis, see oleneb ainuüksi tema kohast antud väärtuseväljenduses, s.o sellest, kas ta on kaup, mille väärtust väljendatakse, või kaup, milles väärtust väljendatakse.

2) Relatiivne väärtusvorm

a) Relatiivse väärtusvormi sisu

Et selgitada, kuidas teatud kauba lihtne väärtuseväljendus sisaldab kahe kauba väärtussuhte, selleks tuleb viimast kõigepealt vaadelda ta kvantitatiivsest küljest täiesti sõltumatult. Enamasti toimitakse otse ümberpöörduvalt ja nähakse väärtussuhte ainult proportsiooni, milles kahe kaubasordi kindlad hulgad on teineteisega võrdsed. Jätakse tähele panemata, et mitmesuguste asjade suurused saavad kvantitatiivselt võrreldavaks alles pärast nende taandamist ühisele ühikule. Ainult ühe ja sellesama ühiku väljendustena on nad samanimelised ja seetõttu ühismõõtsed suurused.¹ [51]

Kas 20 küünart lõuendit = 1 kuub või = 20 või = x kuube, s.o kas antud kogus lõuendit on väärt palju või vähe kuubi, iga säärane proportsioon eeldab alati, et lõuend ja kuued on väärtuse suurustena sama ühiku väljendused, sama loomuga asjad. Lõuend = kuub on selle võrrandi alus.

Aga need kaks kvalitatiivselt võrdsustatud kaupa ei etenda ühesugust osa. Väljendatakse ainult lõuendi väärtust. Ja mis viisil? Lõuendi vahekorra kaudu kuuega kui lõuendi „ekvivalentiga“ ehk millegagi, mida saab lõuendi vastu vahetada. Selles vahekorras on kuub väärtuse olemasolu vormiks, väärtuse kehastuseks [*Wertding*], sest ainult väärtusena on ta lõuendiga samane. Teiselt poolt tuleb esile ehk omandab iseseisva väljenduse lõuendi enese olemine väärtusena, sest ainult väärtusena saab lõuend moodustada suhte kuuega kui millegi samaväärsega ehk lõuendi vastu vahetatavaga. Näiteks võihape on sipelgahappepropüülestrist erinev aine. Ometi koosnevad nad mõlemad samadest keemilistest substantsidest – süsinikust (C), vesinikust (H) ja hapnikust (O), ja seejuures samas protsendilises vahekorras, nimelt $C_4H_8O_2$. Kui nüüd võrrutatakse võihapet sipelgahappepro-püülestriga, siis tähendaks see võrrand esiteks seda, et sipelgahappepropüülester on ainult $C_4H_8O_2$, olemasolu vorm

¹ Need vähesed majandusteadlased, kes nagu S. Bailey on tegelnud väärtusvormi analüüsiga, ei saanud jõuda mingi tulemuseni esiteks sellepärast, et nad ajavad väärtusvormi väärtusega segi, teiseks sellepärast, et olles praktilise kodanlase toore mõju all, nad algusest peale pööravad tähelepanu ainult kvantitatiivsele definiitsusele. „Võim kvantiteedi üle... moodustab väärtuse“ („Money and its Vicissitudes“. London 1837, lk. 11). Autor S. Bailey.

ja teiseks seda, et ka võihappe koostuseks on $C_4H_8O_2$. Sipelgahappepropüülestri ja võihappe võrrutamise väljendataks seega nende keemilist substantsi erinevalt nende füüsilisest vormist.

Kui me ütleme: väärtustena on kaubad ainult inimtöö kalgastused, siis meie analüüs taandab nad abstraktsele väärtusele, ei anna neile aga nende naturaalvormidest erinevat väärtusvormi. Teisiti on lugu ühe kauba väärtussuhtes teise kaubaga. Kauba väärtuse iseloom tuleb siin esile tema oma suhte kaudu teise kaubaga.

Võrrutades näiteks kuube kui väärtuse kehastust [*Wertding*] lõuendiga, võrrutatakse kuues sisalduv töö lõuendis sisalduva tööga. Tõsi küll, rätsepatöö, mis teeb kuube, on teissugune konkreetne töö kui kangrutöö, mis teeb lõuendit. Kuid kangrutööga võrrutamine taandab rätsepatöö tegelikult sellele, mis on neis mõlemas tööliigis tõesti ühesugune, nende ühisele iseloomule inimtööna. Sel kaudsel teel selgub siis, et ka kangrutöö, kuivõrd ta koob väärtust, ei erine rätsepatööst ja on järelkult abstraktne inimtöö. Ainult mitmesuguste kaupade ekvivalentsuse väljendus toob esile väärtustmoodustava töö spetsiifilise iseloomu, sest ta taandab tegelikult mitmesugustes kaupades sisalduvad mitmesugused tööd sellele ühisele, mis neil on, inimtööle üldse.² [52]

Ometi ei ole küllalt, kui väljendatakse selle töö spetsiifilist iseloomu, mis moodustab lõuendi väärtuse. Inimtööjõud voolavas olekus ehk inimtöö loob küll väärtust, kuid töö ise ei ole väärtus. Väärtuseks saab ta tardunud olekus, esemlikus vormis. Et väljendada lõuendi väärtust kui inimtöö kalgastust, peab väljendama seda väärtust erilise «esemlikkusena», mis asjaliselt erineb lõuendist enesest ja ühtlasi on ühine lõuendile ja teistele kaupadele. See ülesanne on juba lahendatud.

Lõuendi ja kuue väärtussuhtes on kuub lõuendiga kvalitatiivselt võrdne, samalaadne asi, sest ta on väärtus. Ta esineb siin järelkult asjana, milles avaldub väärtus ehk mis oma tajutavas naturaalvormis kujutab enesest väärtust. Kuub kui sellenimelise kauba keha on muidugi ainult tarbimisväärtus. Kuub väljendab väärtust niisama vähe kui esimene kättejuhtunud tükk lõuendit. Kuid see on ainult tõenduseks, et kuub tähendab oma väärtussuhtes lõuendiga enam kui väljaspool seda suhet, just nagu mõnigi mees oma kuldressidega kuues tähendab enam kui ilma selleta.

Kuue tootmises on rätsepatöö näol tõepoolest kulutatud inimtööjõudu. Järelkult on temas akumuliseerunud inimtööd. Sellest küljest on kuub «väärtuse kandja», kuigi see tema omadus ei paista läbi ta riidest, olgu see kuitahes peenike. Ja oma väärtussuhtes lõuendiga esineb kuub ainult sellest küljest, niisiis kehastunud väärtusena, väärtuskehana [*Wertkörper*]. Kuigi kuub esineb üleni kinninööbituna, tunneb lõuend temas ikkagi ära väärtuse kauni sugulashinge. Ometi ei saa kuub lõuendi suhtes väärtuseks olla, ilma et väärtus ühtlasi omandaks lõuendi silmis kuue kuju. Niisamuti ei saa indiviid *A* suhtuda indiviidisse *B* kui majesteedisse, ilma et majesteed ühtlasi omandaks *A* silmis *B* kehalist kuju, mistõttu majesteedile omased näojooned, juuksed ja mõndagi muud muutub igakordse maaisanda vahetusega.

Niisiis väärtussuhtes, kus kuub on lõuendi ekvivalendiks, on kuue vorm väärtusvormiks. Kauba lõuendi väärtust väljendatakse järelkult kauba kuue kehas, ühe kauba väärtust väljendatakse teise kauba tarbimisväärtuses. Tarbimisväärtusena on lõuend kuuest tajutavalt erinev asi, väärtusena on ta «kuuetaoline» ning näeb seepärast välja nagu kuub. Nii omandab lõuend oma naturaalvormist erineva väärtusvormi. Tema olemine väärtusena ilmneb tema sarnasuses kuuega, nagu kristlase lambaloomus ilmneb enda sarnastamises jumala tallega.

² Märkus 2. trükile. Üks esimesi majandusteadlasi, kes pärast William Pettyt on läbi näinud väärtuse olemuse, kuulus Franklin, ütleb: “Kuna kaubandus ei ole üldse muud kui ühe töö vahetus teise töö vastu, siis saab kõigi asjade väärtust kõige õigemini hinnata tööga” («The Works of B. Franklin etc., edited by Sparks». Boston. 1836. II kd., lk 267) Franklinil ei olnud selge, et hinnates kõigi asjade väärtust «tööga», ta abstraherub vahetatavate tööde erinevustest – ja seega taandab kõik tööd ühesugusele inimtööle. Kuigi ta seda ei tea, ütleb ta seda ometi. Ta räägib esiteks «ühel tööst», siis «teisest tööst» ja lõpuks lähemalt määratlemata «tööst» kui kõigi asjade väärtuse substantsist.

Me näeme, et niipea kui lõuend astub ühendusse teise kaubaga, kuuega, ütleb ta meile ise kõik selle, mis kaubaväärtuse analüüs meile varem rääkis. Ainult et lõuend avaldab oma mõtted ainsas [53] keeles, mida ta oskab, kaupade keeles. Et öelda, et töö kui abstraktne inimtöö omadus moodustab tema enda, s.o lõuendi väärtuse, ütleb ta, et kuub, kuivõrd see on lõuendiga samaväärne ning järelikult on väärtus, koosneb samasugusest tööst kui lõuendki. Et öelda, et tema väärtuse ülev asjalisus [*Wertgegenständlichkeit*] erineb ta karedast linasest kehast, ütleb ta, et väärtusel on kuue nagu ja et sellepärast temagi, s.o lõuend kui väärtustkehastav asi [*Wertding*] sarnleb kuuega nagu üks veetilk teisega. Möödamannes märgime, et kaupade keelel on nagu heebrea keelelgi veel hulk teisi enam-vähem korralikult väljaarenenud murrakuid. Saksakeelne «Wertsein» näiteks väljendab vähem selgesti kui romaani tegusõna *valere, valer, valoir*, et kauba *B* võrrutamise kaubaga *A* on kauba *A* enda väärtuse väljendamine. *Paris vaut bien une messe!* [Pariis väärib küll üht messi!]

Niisiis saab kauba *B* naturaalvorm väärtussuhte kaudu kauba *A* väärtusvormiks ehk kauba *B* keha saab kauba *A* väärtuse peegliks.³ Kuna kaup *A* suhtub kaubasse *B* kui väärtuskehasse, kui materialiseeritud inimtöösse, siis teeb kaup *A* tarbimisväärtusest *B* omaenda väärtuse väljendamise materjali. Kauba *A* väärtus, mis on niiviisi väljendatud kauba *B* tarbimisväärtuses, omab relatiivse väärtuse vormi.

b) Relatiivse väärtusvormi kvantitatiivne määratletus

Iga kaup, mille väärtust tuleb väljendada, on antud kogus mõnd tarbimiseset, näiteks 15 šeffelit nisu, 100 naela kohvi jne. See antud kaubakogus sisaldab kindlat inimtöö hulka. Väärtusvorm peab seega väljendama mitte ainult väärtust üldse, vaid kvantitatiivselt määratletud väärtust ehk väärtuse suurus. Seepärast kauba *A* väärtussuhtes kaubaga *B*, lõuendi väärtussuhtes kuuega, võrdsustatakse kaubaliiki kuube lõuendiga mitte ainult kvalitatiivselt, kui väärtuse kehastust [*Wertkörper*] üldse, vaid lõuendi teatavale kindlale hulgale, näiteks 20 küünrale lõuendile, võrdsustatakse teatav kindel hulk kehastatud väärtust ehk ekvivalenti, näiteks 1 kuub.

Võrrand «20 küünart lõuendit = 1 kuub ehk 20 küünart lõuendit on väärt 1 kuub» eeldab, et 1 kuub sisaldab täpselt niisama palju väärtuse substantsi kui 20 küünart lõuendit, s.o et need [54] mõlemad kaubahulgad maksavad ühepalju tööd ehk ühesuurust tööaega. Kuid 20 küünra lõuendi või 1 kuue tootmiseks vajalik tööaeg muutub iga muutusega kangru- või rätsepatöö tootlikus jõus. Nüüd tuleb lähemalt uurida seesuguste muutuste mõju väärtuse suuruse relatiivsele väljendusele.

I. Oletame, et lõuendi väärtus muutub⁴, kuna kuue väärtus jääb konstantseks. Kui lõuendi tootmiseks vajalik tööaeg kahekordistub, näiteks linakasvatava maa väheneva viljakuse tõttu, siis kahekordistub ka lõuendi väärtus. Võrrandi asemel 20 küünart lõuendit = 1 kuub on meil nüüd võrrand 20 küünart lõuendit = 2 kuube, sest 1 kuub sisaldab nüüd ainult pool sellest tööajast, mida sisaldavad 20 küünart lõuendit. Kui aga, ümberpöörduvalt, lõuendi tootmiseks vajalik tööaeg lüheneb poole võrra, näiteks paremate kudumistelgede käsutamise tõttu, siis langeb ka lõuendi väärtus poole võrra. Vastavalt sellele on meil nüüd: 20 küünart lõuendit = ½ kuube. Niisiis, kui kauba *B* väärtus jääb muutumata, siis kauba *A* relatiivne väärtus, s.o tema väärtus, väljendatud kaubas *B*, tõuseb ja langeb päriproportsionaalselt kauba *A* väärtusega.

II. Oletame, et lõuendi väärtus jääb konstantseks, kuna kuue väärtus muutub. Kui sellel tingimusel kuue tootmiseks vajalik tööaeg kahekordistub, näiteks ebasoodsa villasaagi tõttu, siis võrrandi asemel

³ Teatud suhtes sarnleb inimene kaubaga. Kuna ta ei tule ilmale peegel käes ega filosoofi-fihtelasena: «Mina olen mina», siis vaatab ta end kõigepealt mõnest teisest inimesest otsekui peeglist. Inimene Peeter hakkab suhtuma iseendasse kui inimesesse alles siis, kui ta hakkab suhtuma inimesesse Paulisse kui omasugusesse. Ühtlasi aga muutub ka Paul tema silmis kogu naha ja karvadega, kogu paulilikus kehalikkuses liigi «inimene» avaldumisvormiks.

⁴ Sõna «väärtus» kasutatakse siin, nagu kohati juba varem, kvantitatiivselt määratletud väärtuse, s.o väärtuse suuruse tähenduses.

20 küünart lõuendit = 1 kuub on meil nüüd võrrand 20 küünart lõuendit = $\frac{1}{2}$ kuube. Kui aga, ümberpöörduvalt, kuue väärtus langeb poole võrra, siis 20 küünart lõuendit = 2 kuube. Niisiis, kui kauba *A* väärtus jääb muutumata, siis tema relatiivne, kaubas *B* väljendatud väärtus langeb või tõuseb pöördproportsionaalselt *B* väärtuse muutumisega.

Võrreldes I ja II mitmesuguseid juhtusid, me leiame, et relatiivse väärtuse üks ja seesama suurusemuutus tulla hoopis vastupididest põhjustest. Näiteks võrrandist 20 küünart lõuendit = 1 kuub tekib: 1) võrrand 20 küünart lõuendit = 2 kuube, – kas selle tõttu, et lõuendi väärtus kahekordistub või selle tõttu, et kuue väärtus langeb poole võrra, ja 2) võrrand 20 küünart lõuendit = $\frac{1}{2}$ kuube, – kas selle tõttu, et lõuendi väärtus langeb poole võrra või selle tõttu, et kuue väärtus kahekordistub.

III. Oletame, et lõuendi ja kuue tootmiseks vajalikud tööhulgad muutuvad samaaegselt, samasuunaliselt ja samas proportsioonis. Võrrand 20 küünart lõuendit = 1 kuub jääb sel juhul muutumata, ükskõik kuidas muutub mõlema kauba väärtus. Nende väärtuse muutumist saab avastada, võrreldes neid mõne kolmanda kaubaga, mille väärtus on jäänud konstantseks. Kui kõigi kaupade väärtused tõuseksid või langeksid samaaegselt ja samas proport-[55]sioonis, siis jääksid nende relatiivsed väärtused muutumata. Nende tõelist väärtusemuutust nähtaks siis sellest, et sama tööajaga valmistataks üldiselt suurem või väiksem hulk kaupu kui varem.

IV. Oletame, et lõuendi ja kuue tootmiseks vajalikud tööajad ja järelikult ka nende väärtused muutuvad samaaegselt samas suunas, kuid erineval määral, või et nad muutuvad vastupidises suunas jne. Kõigi seesuguste võimalike kombinatsioonide mõju kauba relatiivsele väärtusele selgub lihtsalt I, II ja III üksikjuhtude rakendamise teel.

Väärtuse tõelised suurusemuutused ei peegeldu seega küllalt selgesti ega küllalt täielikult väärtuse suuruse relatiivses väljenduses ehk relatiivse väärtuse suuruses. Kauba relatiivne väärtus võib muutuda, kuigi kauba väärtus jääb konstantseks. Kauba relatiivne väärtus võib jääda konstantseks, kuigi ta väärtus muutub, ja lõpuks ei tarvitse samaaegsed muutused kauba väärtuse suuruses ja selle relatiivses väljenduses sugugi ühte langeda.⁵

3) Ekvivalentvorm

Nägime, et kui kaup *A* (lõuend) väljendab oma väärtust erineva kauba *B* tarbimisväärtuses (kuues), siis annab ta sellele erinevale kaubale isesuguse väärtusvormi, ekvivalenti vormi. Kaup lõuend ilmutab omaenda olemist väärtusena selle läbi, et ta on võrdsustatud kuuega, mis ei omanda seejuures oma kehalisest naturaalvormist erinevat väärtusvormi. Niisiis väljendab lõuend oma olemist väärtusena tegelikult sellega, et kuub on otseselt vahetatav lõuendi vastu. Mingi kauba ekvivalentvorm on järelikult see tema vorm, milles ta on otseselt vahetatav teise kauba vastu. [56]

⁵ Märkus 2. trükile. Seda mittevastavust väärtuse suuruse ja selle relatiivse väljenduse vahel on vulgaarmajandusteadus käsutanud temale omase teravmeelsusega. Näiteks: «Oletage korraks, et *A* langeb sellepärast, et *B*, mille vastu teda vahetatakse, tõuseb, kuigi *A* tootmiseks ei kulutata seejuures sugugi vähem tööd, ja teie üldine väärtuse printsiip variseb kokku... Kui eeldatakse, et *B* väärtus *A* suhtes langeb sellepärast, et *A* väärtus *B* suhtes tõuseb, siis hävitatakse sellega aluspind, millele Ricardo rajab oma suure teesi, et kaubas sisalduva töö hulk määrab alati kauba väärtuse. Sest kui muudatus *A* tootmiskuludes muudab mitte ainult tema enese väärtust *B* suhtes, mille vastu teda vahetatakse, vaid ka *B* väärtust *A* väärtuse suhtes, kuigi *B* tootmiseks vajalikud tööhulgad ei ole toimunud mingit muutust, siis variseb kokku mitte ainult doktriin, mis kinnitab, et kauba väärtuse reguleerijaks on temale kulutatud tööhulk, vaid ka doktriin, mille järgi kauba tootmiskulud reguleerivad tema väärtust» (*J. Broadhurst: «Political Economy»*. London 1842, lk 11, 14).

Härra Broadhurst oleks võinud niisama hästi öelda: vaadake korraks arvulisi suhteid $\frac{10}{20}$, $\frac{10}{50}$, $\frac{10}{100}$ jne. Arv 10 jääb muutumata, kuid tema relatiivne suurus, tema suurus nimetajate 20, 50, 100 jne suhtes, on sellest hoolimata pidevalt vähenemas. Järelikult variseb kokku suur printsiip, et täisarvu suurus, näiteks 10, on «reguleeritud» temas sisalduvate ühtede arvust.

Kui üks kaubaliik, näiteks kuued, on ekvivalendiks teisele kaubaliigile, näiteks lõuendile, ja kui kuued omandavad seetõttu iseloomuliku omaduse olla lõuendiga otseselt vahetatavas vormis, siis ei anna see veel sugugi proportsiooni, milles kuued ja lõuend on teineteise vastu vahetatavad. Kuivõrd lõuendi väärtuse suurus on antud, oleneb see proportsioon kuubede väärtuse suurusest. Esinegu kuub ekvivalendina ja lõuend relatiivse väärtusena või ümberpöörduvalt lõuend ekvivalendina ja kuub relatiivse väärtusena, kuue väärtuse suurus on igal juhul määratud tema tootmiseks vajaliku tööajaga, niisiis sõltumatult kuue väärtusvormist. Aga niipea kui kaubaliik kuub asub väärtuseväljenduses ekvivalendi kohale, ei oma ta väärtuse suurus kui niisugune mingit väljendust. Veel enam: ta figureerib väärtusvõrrandis ainult antud asja kindla huljana.

Näiteks: 40 küünart lõuendit on «väärt» – mida? 2 kuube. Kuna kaubaliik kuub etendab siin ekvivalendi osa ja tarbimisväärtus kuub seisab lõuendi vastas väärtuse kehastusena [*Wertkörper*], siis jätkub kindlast hulgast kuubedest, et väljendada kindlat lõuendi väärtuse suurust. Kaks kuube saavad seepärast väljendada 40 küünra lõuendi väärtuse suurust, aga nad ei saa kunagi väljendada omaenese väärtuse suurust, kuubede väärtuse suurust. Selle tõsiasja pealiskaudne mõistmine, – et ekvivalendil on väärtusvõrrandis ikka ainult teatud asja, teatud tarbimisväärtuse lihtsa hulga vorm, – on viinud Bailey ning paljud tema eelkäijad ja järglased eksitusse, mis seisis selles, et nad nägid väärtuseväljenduses ainult kvantitatiivset suhet. Tegelikult ei sisalda kauba ekvivalentvorm mingit kvantitatiivset väärtuse määratlust.

Esimene iseärasus, mis ekvivalentvormi vaatlemisel silma paistab, on see, et tarbimisväärtus saab oma vastandi – väärtuse – avaldumisvormiks.

Kauba naturaalkaupa saab väärtusvormiks. Kuid, *nota bene*, see *quid pro quo* toimub kauba *B* (kuue või nisu või raua jne) suhtes ainult selle väärtussuhte piires, millesse astub temaga mistahes muu kaup *A* (lõuend jne), – ainult selle vahekorra piires. Kuna ükski kaup ei saa suhtuda iseenesesse kui ekvivalendisse ega saa järelikult teha oma loomulikust välimusest omaenda väärtuse väljendust, siis peab ta suhtuma mõnesse teisesse kaupasse kui ekvivalendisse ehk tegema mõne teise kauba loomuliku välimuse omaenda väärtusvormiks.

Suurema selguse saamiseks käsutame näitena mõõtu, millega mõõdetakse kaubakehi kui niisuguseid, s.o kui tarbimisväärtusi. Suhkrupea kui füüsiline keha on raske, tal on kaalu, kuid ühegi suhkrupea kaal ei ole nähtav ega kombitav. Seepärast me võtame mõned rauatükid, millede kaal on varem kindlaks määratud. Raua kehaline vorm kui niisugune on niisama vähe raskuse avaldumisvormiks kui suhkrupeagi kehaline vorm. Sellegipärast, et väljen-[57]dada suhkrupead kui raskust, me asetame ta kaalulisse vahekorda rauaga. Selles vahekorras esineb raud kehana, milles ei ole midagi muud peale raskuse. Rauakogused on seega suhkru raskusemõõduks ja esindavad suhkru füüsilise keha suhtes ainult raskuse kehastust, raskuse avaldumisvormi. Raud etendab seda osa ainult selle vahekorra piires, millesse astub temaga suhkur või mõni muu keha, mille kaalu on vaja leida. Kui kummalgi kehal ei oleks raskust, siis ei saaks nad sellesse vahekorda astuda ja üks ei saaks olla teise raskuse väljenduseks. Kui me viskame nad kaalukaussidele, siis näeme, et nad on raskustena tõepoolest samased ja sellepärast, võetuna kindlas proportsioonis, ka sama kaaluga. Nagu raua keha kui raskusemõõt esindab suhkrupea suhtes ainult raskust, nii kuue keha esindab meie väärtuseväljenduses lõuendi suhtes ainult väärtust.

Kuid siin lõpebki analoogia. Raud esindab suhkrupea raskuse väljenduses mõlemale kehale ühist looduslikku omadust, nimelt nende raskust, kuna kuub ei esinda lõuendi väärtuse väljenduses mingit looduslikku omadust, vaid esindab mõlema asja väärtust, midagi puhtühiskondlikku.

Kuna kauba relatiivne väärtusvorm, näiteks lõuendi oma, väljendab tema väärtuse olemist kui midagi tema kehast ja selle omadustest täiesti erinevat, näiteks kuuesarnast, siis juba see väljendus ise osutab sellele, et temas peitub teatav ühiskondlik suhe. Ekvivalentvormiga on lugu otse ümberpööratud. Ekvivalentvorm ju selles seisabki, et antud kaubakeha, näiteks kuub, antud asi kui niisugune,

väljendab väärtust, järelikult omab loomupäraselt väärtusvormi. See on küll õige ainult selle väärtussuhte piirides, milles kaup lõuend suhtub kaubasse kuub kui ekvivalendisse.⁶ Et aga antud asja omadused ei teki tema vahekorra teiste asjadega, vaid ainult avalduvad selles vahekorras, siis tekib kujutus, et kuue ekvivalentvorm, tema otsene vahetatavus teiste kaupade vastu on tema loomupärane omadus, täpselt niisamuti, nagu tema omadus olla raske või hoida soojust. Sellest tuleneb ekvivalentvormi mõistatuslikkus, mis torkab majandusteadlase kodanlikult tõntsi silma alles siis, kui see vorm seisab tema vastas lõplikul kujul – rahana. Siis katsub majandusteadlane lahti saada kulla ja hõbeda müstilisest iseloomust, poetades nende asemele vähem pimestavaid kaupu ja leierdades üha uueneva mõnuga tolle kaubarämpsü nimestikku, mis omal ajal on etendanud kaubaekvivalendi osa. Ta ei aimagi, et juba kõige lihtsam väärtuseväljendus, nagu 20 küünart lõuendit = 1 kuub, lubab lahendada ekvivalentvormi mõistatuse. [58]

Ekvivalendiks oleva kauba keha on alati abstraktse inimtöö kehastus ja ühtlasi kindla kasuliku, konkreetse töö produkt. Niisiis see konkreetne töö on abstraktse inimtöö väljenduseks. Kui näiteks kuub on ainult abstraktse inimtöö kehastus, siis rätsepatöö, mis tegelikult kuues kehastub, on ainult abstraktse inimtöö kehastusvorm. Lõuendi väärtuseväljenduses ei seisa rätsepatöö kasulikkus selles, et ta teeb riideid ja järelikult ka inimesi, vaid selles, et ta valmistab asja, milles me näeme väärtust, niisiis töö kalgastust, kusjuures töö ei erine siin millegagi lõuendi väärtuses asjastatud tööst. Et valmistada selline väärtusepeegel, ei pea rätsepatöö ise peegeldama midagi muud kui ainult oma abstraktset omadust olla inimtöö.

Rätsepatöö vormis, samuti nagu kangrutöö vormiski, kulutatakse inimtööjõudu. Neil mõlemil on seega ühine omadus, et nad on inimtöö ja seepärast saavad nad teatud juhtudel, näiteks väärtuse tootmises, kõne alla tulla ainult sellest seisukohast vaadelduna. Selles ei ole midagi müstilist. Kuid kauba väärtuseväljenduses omandab asi teise ilme. Näiteks selleks, et väljendada, et kudumine ei moodusta lõuendi väärtust mitte sellepärast, et tal on konkreetne kudumise vorm, vaid sellepärast, et tal on üldine inimtöö omadus, – selleks seatakse talle vastu rätsepatöö, lõuendi ekvivalenti tootev konkreetne töö kui abstraktse inimtöö tajutav kehastusvorm.

Niisiis, ekvivalentvormi, teine iseärasus on selles, et konkreetne töö saab oma vastandi abstraktse inimtöö avaldumisvormiks.

Kuna aga see konkreetne töö, rätsepatöö, esineb siin erinevusteta inimtöö lihtsa väljendusena, siis selles vormis on ta identne teise tööga, lõuendis sisalduva tööga; sellepärast, kuigi ta on eratöö nagu kõik teisedki kaupu tootvad tööd, on ta siiski otseselt ühiskondlikus vormis olev töö. Just sellepärast ta väljendubki produktis, mis on otseselt vahetatav teise kauba vastu. Ekvivalentvormi kolmas iseärasus on järelikult selles, et eratöö saab oma vastandi vormiks, s.o otseselt ühiskondlikus vormis olevaks tööks.

Mõlemad viimased ekvivalentvormi iseärasused saavad veelgi selgemaks, kui me pöördume suure uurija poole, kes on esimesena analüüsinud väärtusvormi, nagu paljusid teisigi mõtlemisvorme, ühiskondlikke ja looduslikke vorme. See on Aristoteles.

Kõigepealt ütleb Aristoteles selgesti, et kauba rahavorm on ainult lihtsa väärtusvormi – s.o ühe kauba väärtuse väljenduse ükskõik missuguses teises kaubas – edasiarendatud kuju. Ta ütleb nimelt:

«5 voodit = 1 maja» («Κλίβαι πέντε αντι οικίας») «ei erine» järgmisest: «5 voodit = nii ja nii palju raha» («Κλίβαι πέντε αντι... οδον αι πέντε κλιβαι») [59]

Edasi mõistab ta, et väärtussuhe, mis sisaldab seda väärtuseväljendust, eeldab omakorda, et maja ja voodi on kvalitatiivselt võrdsustatud ja et ilma nende olemuse niisuguse võrdsuseta ei saaks need meeleliselt erinevad ajad suhtuda teineteisesse kui ühismõõtelised suurused. «Vahetus», ütleb ta, «ei

⁶ Sääraste vastastikuste määratlustega on üldse isesugune lugu. Näiteks see inimene on kuningas ainult selle tõttu, et teised inimesed suhtuvad temasse alamateks. Nemad seevastu usuvad endid olevat alamad selle tõttu, et tema on kuningas.

ole võimalik võrdsuseta ja võrdsus ei ole võimalik ühismõõtelisuseta» («ουτ' ισότης μη ουσης συμμετρίας»). Siin peatub ta aga ja loobub väärtusvormi edasisest analüüsist. «Tegelikult on aga võimatu («τη μεν ουν αληθεία αδύνατον»), et nii erinevad asjad oleksid ühismõõtelised», s.o kvalitaatiivselt võrdsed. See võrdsustamine võib olla ainult midagi võõrast asjade tõelisele loomusele, niisiis ainult «hädaabinõu praktilise vajaduse rahuldamiseks».

Niisiis ütleb Aristoteles meile ise, miks tema edasine analüüs äpardub: väärtuse mõiste puudumise tõttu. Mis on see võrdne, s.o see ühine substants, mida maja kujutab enesest voodite suhtes viimaste väärtuse väljenduses? Säärast asja ei saa «tegelikult olla», ütleb Aristoteles. Mispärast? Maja kujutab enesest voodi suhtes midagi võrdset, kuivõrd ta esindab seda, mis on tõepoolest ühine neile mõlemale, nii voodile kui ka majale. See on aga – inimtöö.

Kuid seda fakti, et kaubaväärtuste vormis on kõik tööliigid väljendatud ühesuguse inimtööna, niisiis samaväärsetena, – seda fakti ei saanud Aristoteles välja lugeda väärtusvormist enesest, sest kreeka ühiskond rajanes orjatööl, järelikult oli inimeste ja nende tööjõu ebavõrdsus tema loomulikuks aluseks. Väärtuseväljenduse saladust s.o tõsiasja, et kõik tööliigid on võrdsed ja samaväärsed, kuivõrd nad kujutavad enesest inimtööd üldse, – seda saladust saab alles siis dešifreerida, kui inimeste võrdsuse mõiste on juba omandanud rahva eelarvamuse püsivuse. See aga on võimalik alles niisuguses ühiskonnas, kus kaubavorm on tööprodukti üldiseks vormiks ja järelikult inimeste kui kaubaomanike omavaheline suhe on valitsevaks ühiskondlikuks suhteks. Aristotelese geenius selles just ilmnebki, et ta avastab võrdsussuhte kaupade väärtuseväljenduses. Ainult selle ühiskonna ajaloolised piirid, kus ta elas, ei võimaldanud tal avastada, milles see võrdsussuhe «tegelikult» seisab.

4) Lihtne väärtusvorm tervikuna

Kauba lihtne väärtusvorm sisaldub tema väärtus- ehk vahetussuhtes mõne teist laadi kaubaga. Kauba *A* väärtus väljendub kvalitaatiivselt kauba *B* otseses vahetatavuses kauba *A* vastu. Kvantitaatiivselt väljendub kauba *A* väärtus selles, et kindel hulk kauba *B* on vahetatav kauba *A* antud hulga vastu. Teiste sõnadega: kauba väärtus saab iseseisva väljenduse, kui kaup esineb «vahetus-[60]väärtusena». Kui selle peatüki alguses oli öeldud hariliku kombe kohaselt, et kaup on tarbimisväärtus ja vahetusväärtus, siis oli see õieti öelda ebaõige. Kaup on tarbimisväärtus ehk tarbimise ja «väärtus». See kauba kahesugune iseloom ilmneb, kui tema väärtus saab erilise, tema naturaalvormist erineva avaldumisvormi, vahetusväärtuse vormi; seda vormi ei ole aga kunagi isoleeritult vaadeldaval kaubal, vaid ikka ainult mõne teise, erineva kaubaga väärtus- ehk vahetussuhtes oleval kaubal. Kui aga see on ükskord teada, siis ei tee ülaltoodud ebatäpne sõnastus enam kahju, vaid on ainult lühenduseks.

Meie analüüs on tõestanud, et kauba väärtusvorm ehk väärtuseväljendus tuleneb kaubaväärtuse loomusest ja mitte ümberpöörduvalt: väärtus ja väärtuse suurus ei tulene oma väljendusviisist – vahetusväärtusest. Just see väärkujutus on aga omane merkantilistidele ja nende nüüdisaegseile ülessoojendajatele nagu Ferrier, Ganilh jne⁷, samuti nende antipoodidele, nüüdisaja vabakaubanduse proovireisijatele nagu Bastiat ja kompanii. Merkantilistid panevad pearõhu väärtuseväljenduse kvalitaatiivsele küljele, s.o kauba ekvivalentvormile, mille lõplikuks väljenduseks on raha, – seevastu praegused vabakaubanduse harjuskid, kes peavad oma kaubast iga hinnaga lahti saama, panevad pearõhu relatiivse väärtusvormi kvantitaatiivsele küljele. Nende silmis ei ole järelikult ei kauba väärtust ega väärtuse suurust mujal kui vahetussuhte kaudu omandatud väljenduses, niisiis ainult kaupade jooksva, hinnakirja veergudel. Šotlane MacLeod, kelle ülesandeks on ehtida Lombardstreeti segaseid kujutlusi võimalikult suurema teaduslikkusega, kujutab enesest õnnestunud sünteesi ebausklilike merkantilistide ja vabakaubanduse valgustatud harjuskite vahel.

⁷ Märkus 2. trükile – F, L. A. Ferrier (tolli alaminspektor) : «Du Gouvernement considéré dans ses Rapports avec le Commerce», Paris 1805, ja Charles Ganilh: «Des Systèmes d'Economie Politique etc.», 2. trükk, Paris 1821.

Vaadeldes lähemalt kauba A väärtuseväljendust, mis sisaldub kauba A väärtussuhtes kauba B -ga, selgus meile, et selle väärtussuhte piirides on kauba A naturaalvorm ainult tarbimisväärtuse kuju, kauba B naturaalvorm aga ainult väärtusvorm ehk väärtuse kuju. Kaubas peituvat tarbimisväärtuse ja väärtuse sisemist vastuolu väljendatakse järelikult välise vastuolu kaudu, s.o kahe kauba suhte kaudu, kus üks kaup, *mille* väärtust väljendatakse, on otseselt ainult tarbimisväärtuseks, seevastu teine kaup, *milles* väärtust väljendatakse, on otseselt ainult vahetusväärtuseks. Kauba lihtne väärtusvorm on järelikult kaubas sisalduva vastuolu, nimelt tarbimisväärtuse ja väärtuse vastuolu lihtne avaldumisvorm.

Tööprodukt on igas ühiskondlikus korras tarbimise, kuid ainult üks ajalooliselt kindel arenemispohh muudab tööprodukti kaubaks, – nimelt see epohh, kus tarbeasja tootmiseks kulutatud [61] töö esineb selle asja «esemliku» omadusena, s.o asja väärtusena. Sellest järeldub, et kauba lihtne väärtusvorm on ühtlasi tööprodukti lihtne kaubavorm ja et järelikult kaubavormi arenemine langeb ühte väärtusvormi arenemisega.

Juba esimesest pilgust selgub lihtsa väärtusvormi, selle iduvormi puudulikkus; alles rea metamorfooside kaudu valmib lihtne väärtusvorm hinnavormiks.

Kauba A väärtuse väljendamine mingis kaubas B eraldab kauba A väärtuse ainult tema omast tarbimisväärtusest ning asetab kauba seepärast ainult ühte vahetussuhtesse, – vahetussuhtesse mõne üksiku, temast enesest erineva kaubaliigiga; kuid ta ei väljenda selle kaubaliigi kvalitatiivset samasust ja kvantitatiivset proportsionaalsust kõigi teiste kaupadega. Ühe kauba lihtsale relatiivsele väärtusvormile vastab teise kauba üksik ekvivalentvorm. Näiteks lõuendi relatiivses väärtuseväljenduses on kuub ekvivalentvormiks ehk otsese vahetatavuse vormiks ainult selle üksiku kaubaliigi, lõuendi suhtes.

Kuid üksik väärtusvorm iseenesest muutub täielikumaks vormiks. Kuigi see vorm väljendab kauba A väärtust ainult ühes teist liiki kaubas, siis on ometigi täiesti ükskõik, mis liiki see teine kaup on, kas see on kuub või raud või nisu jne. Sedamööda, kuidas üks ja seesama kaup astub väärtussuhtesse ühe või teise erineva kaubaliigiga, tekib selle, kauba mitmesuguseid lihtsaid väärtuseväljendusi⁸. Tema võimalike väärtuseväljenduste arv on piiratud ainult temast erinevate kaubaliikide arvuga. Kauba üksik väärtuseväljendus muutub seega paljude lihtsate väärtuseväljenduste reaks, mida saab järjest pikendada.

B. Täielik ehk arenenud väärtusvorm

z kaupa $A = u$ kaupa B ehk $= v$ kaupa C ehk $= w$ kaupa D ehk $= x$ kaupa E ehk $=$ jne.

(20 küünart lõuendit $=$ 1 kuub ehk $=$ 10 naela teed ehk $=$ 40 naela kohvi ehk $=$ 1 kvarter nisu ehk $=$ 2 untsi kulda ehk $=$ ½ tonni rauda ehk $=$ jne).

1) Arenenud relatiivne väärtusvorm

Antud kauba, näiteks lõuendi väärtus väljendub nüüd lugematuis teistes kaupade maailma elementides. Iga teine kaubakeha saab lõuendi väärtuse peegliks.⁹ Seega esineb see väärtus alles [62]

⁸ Märkus 2. trükile. Näiteks Homerosel on asja väärtus väljendatud mitmesuguste asjade reaga.

⁹ Seepärast räägitakse lõuendi kuueväärtusest, kui lõuendi väärtust väljendatakse kuubedes, lõuendi viljaväärtusest, kui seda väljendatakse viljas jne. Iga selline väljendus tähendab, et kuue, vilja jne. tarbimisväärtuses avalduv väärtus on lõuendi väärtus. «Kuna iga kauba väärtus väljendab ta vahetussuhtet, siis võime rääkida kaubast kui ... viljaväärtusest, kaleviväärtusest jne., vastavalt sellele, millise kaubaga seda võrreldakse; seega on olemas tuhandeid mitmesuguseid väärtuseliike, — täpselt niisama palju kui on olemas kaupu ja kõik need väärtused on ühevõrra reaalsed ja ühevõrra

nüüd tõepoolest erinevusteta inimtöö kalgastusena. Sest teda moodustav töö on nüüd selgesti väljendatud tööna, mis on samaväärne iga teise inimtööga, olenemata viimase naturaalmormist ja ka sellest, kas ta asjastub kuues või nisuus või rauas või kullas jne. Oma väärtusvormi kaudu on lõuend nüüd ühiskondlikus vahekorras mitte ainult üksiku teise kaubaliigiga, vaid ka kogu kaupade maailmaga. Kaubana on ta selle maailma kodanik. Samal ajal näitab kaubaväärtuse väljenduste lõpmatu rida, et kaubaväärtus on ükshõlpselt tarbimisväärtuse erilise vormi suhtes, milles ta avaldub.

Esimeses vormis: 20 küünart lõuendit = 1 kuub võib pidada juhuslikuks seda tõsiasja, et need kaks kaupa on teatavas kvantitatiivses vahekorras teineteise vastu vahetatavad. Seevastu teisest vormist paistab kohe läbi tagapõhi, mis oma olemuselt erineb juhuslikust avaldumisest ning määrab seda viimast. Lõuendi väärtus jääb ikka niisama suureks, olenemata sellest, kas ta on väljendatud kuues või kohvis või rauas jne – lugematuis üksteisest erinevais kaupades, mis kuuluvad väga mitmesugustele omanikele. Kahe individuaalse kaubaomaniku juhuslik vahekord, langeb ära. Selgub, et mitte vahetus ei reguleeri kauba väärtuse suurust, vaid, ümberpöörduvalt, kauba väärtuse surus reguleerib tema vahetussuhteid.

2) Eritine ekvivalentvorm

Iga kaup: kuub, tee, nisu, raud jne. on lõuendi väärtuseväljenduses ekvivalentiks ja seega väärtuskehaks. Iga seesuguse kauba kindel naturaalmorm on nüüd eriliseks ekvivalentvormiks paljude teiste kõrval. Niisamuti on mitmesugused kindlad, konkreetset kasuliku töö liigid, mis sisalduvad mitmesugustes kaubakehades, nüüd kõik lihtsalt inimtöö erilisteks teostumis- ehk avaldumisvormideks. [63]

3) Täieliku ehk arenenud väärtusvormi puudused

Esiteks ei ole kauba relatiivne, väärtuseväljendus siin lõplik, sest väärtust väljendav rida ei jõua kunagi lõpule. Väärtusevõrranditest koosnevat ahelat saab järjest pikendada, lülitades sellesse iga uue ilmuva kaubaliigi, mis annab materjali uue väärtuseväljenduse jaoks. Teiseks moodustab see ahel üksteisest erinevate ja mitmelaadsete väärtuseväljenduste kirju mosaiigi. Ja lõpuks, kui selles arenenud vormis väljendatakse, nagu see peabki sündima, kõigi kaupade relatiivset väärtust, siis iga kauba relatiivne väärtusvorm on väärtuseväljenduste lõpmatu rida, mis erineb iga muu kauba relatiivsest väärtusvormist. Arenenud relatiivse väärtusvormi puudused kajastuvad temale vastavas ekvivalentvormis. Kuna iga üksiku kaubaliigi naturaalmorm on siin eriliseks ekvivalentvormiks lugematute teiste eriliste ekvivalentvormide kõrval, siis on üldse olemas ainult piiratud ekvivalentvorme, millest igaüks lülitab teised välja. Samuti on igas erilises kaubaekvivalentis sisalduv kindel, konkreetne kasuliku töö liik ainult eriliseks, seega mitte ammendavaks inimtöö avaldumise vormiks. Tõsi küll, inimtööl on täielik ehk totaalne avaldumisvorm nende eri avaldumisvormide koguhulga näol. Aga sellegipärast ei ole tal siin ühtset avaldumisvormi.

Ent arenenud relatiivne väärtusvorm koosneb ainult esimesse vormi kuuluvate lihtsate relatiivsete väärtuseväljenduste ehk võrrandite summast, nagu näiteks:

20 küünart lõuendit = 1 kuub,

20 küünart lõuendit = 10 naela teed jne.

nominaalsed» («A Critical Dissertation on the Nature, Measures and Causes of Value: chiefly in reference to the writings of Mr. Ricardo and his followers. By the Authbr of Essays on the Formation etc., of Opinions». London 1825, lk 39). S. Bailey, selle anonüümse töö autor, mis omal ajal tegi Inglismaal palju kära, kujutab ette, et ühe ja sellesama kaubaväärtuse kirjudele relatiivseile väljendustele viitamisega ta on hävitanud igasuguse võimaluse väärtuse mõiste defineerimiseks. Et ta muide, oma piiratuses hoolimata, tabas siiski Ricardo teooria helli kohti, seda tõendab ägedus, millega Ricardo koolkond talle kallale tungis, näiteks «Westminster Review's».

Igaüks neist võrrandeist sisaldab aga ka identset ümberpööratud võrrandit:

1 kuub = 20 küünart lõuendit,

10 naela teed = 20 küünart lõuendit jne.

Tõepoolest: kui keegi vahetab oma lõuendit paljude teiste kaupade vastu ja järelikult väljendab lõuendi väärtust reas teistes kaupades, siis peavad ka paljud teised kaubaomanikud paratamatult vahetama oma kaupu lõuendi vastu ja järelikult väljendama oma mitmesuguste kaupade väärtust ühes ja sellesamas kolmandas kaubas, lõuendis. Niisiis, kui me pöörame ümber rea: 20 küünart lõuendit = 1 kuub ehk = 10 naela teed ehk = jne, s.o kui me väljendame ümberpööratud suhet, mis selles reas tegelikult juba sisaldubki, siis me saame: [64]

C. Üldine väärtusvorm

1 kuub	}	=	20 küünart lõuendit
10 naela teed		=	
40 naela kohvi		=	
1 kvarter nisu		=	
2 untsi kulda		=	
½ tonni rauda		=	
x kaupa A		=	
jne kaupa		=	

1) Väärtusvormi muutunud iseloom

Kaubad väljendavad nüüd oma väärtusi: 1) lihtsalt, sest nad väljendavad neid ühesainsas kaubas, ja 2) ühtlaselt, sest nad väljendavad neid ühes ja sellesamas kaubas. Nende väärtusvorm on lihtne ja kõigile ühine, niisiis üldine.

Vormid I ja II saavutasid mõlemad ainult seda, et nad väljendasid antud kauba väärtust kui midagi erinevat selle kauba enese tarbimisväärtusest ehk tema kaubakehast.

Esimene vorm andis väärtusvõrrandeid nagu: 1 kuub = 20 küünart lõuendit, 10 naela teed = ½ tonni rauda jne. Kuue väärtust väljendatakse võrdsena lõuendiga, tee väärtust võrdsena rauaga jne. Kuid võrdne lõuendiga ja võrdne rauaga, need kuue ja tee väärtuseväljendused. on teineteisest niisama erinevad nagu lõuend ja raud. Praktikas esineb see vorm ilmselt ainult vahetuse algastmel, kus tööproduktid muutuvad kaupadeks juhusliku ja erakordse vahetuse kaudu.

Teine vorm eraldab kauba väärtust kauba enese tarbimisväärtusest täielikumalt kui esimene vorm, sest näiteks kuue väärtus on nüüd vastandatud kuue naturaalsel vormil igal võimalikul kujul: võrdsena lõuendiga, võrdsena rauaga, võrdsena teega jne, – võrdsena iga teise asjaga, ainult mitte kuuega. Teiselt poolt on siin igasugune kaupade ühine väärtuseväljendus otse võimatu, sest iga üksiku kauba väärtuseväljenduses on nüüd kõik teised kaubad ainult ekvivalentide vormis. Tegelikult esineb arenenud väärtusvorm esmakordselt siis, kui mõnda tööprodukti, näiteks kariloomi, hakatakse vahetama mitmesuguste teiste kaupade vastu mitte enam erakorraliselt, vaid juba tavaliselt.

Saadud uus vorm III väljendab kaupade maailma väärtusi ühes ja sellesamas, kaupade maailmast eraldunud kaubaliigis, näiteks lõuendis, ja esitab seega kõigi kaupade väärtused nende võrdsuse kaudu lõuendiga. Võrdsena lõuendiga erineb nüüd iga kauba väärtus mitte ainult selle kauba enese tarbimisväärtusest, vaid igasugustest tarbimisväärtustest, ja just sellepärast ta väljendabki seda ühist, mis antud kaubal on kõikide teiste kaupadega. Nii-[65]siis see vorm tõepoolest alles asetabki kaubad

kui väärtused omavahelisse suhtesse ehk võimaldab neil olla üksteise suhtes vahetusväärtusteks.

Mõlemad eelmised vormid väljendavad iga üksiku kauba väärtust kas ühesainsas temast erinevas kaubas või paljude temast erinevate kaupade reas. Mõlemal juhul on väärtusvormi omandamine niiteldada üksiku kauba eraasi ja ta teeb seda teiste kaupade kaastegevuseta. Nad etendavad tema suhtes vaid ekvivalendi passiivset osa. Üldine väärtusvorm seevastu tekib ainult kaupade maailma ühise üritusena. Antud kaup omandab üldise väärtuseväljenduse ainult selle tõttu, et kõik teised kaubad väljendavad samal ajal oma väärtust ühes ja sellesamas ekvivalendis, ja iga uus kaubaliik peab tegema sedasama. Ühes sellega tuleb ilmsiks, et kaupade väärtus [*Wertgegenständlichkeit*], olles nende asjade «puhtühiskondlik olemine», on samuti väljendatav ainult nende igakülgse ühiskondliku suhte kaudu, ja et kaupade väärtusvorm peab seepärast olema ühiskondlikult kehtiv vorm.

Selles vormis, kus kõik kaubad on võrdsed lõuendiga, esinevad nad nüüd mitte ainult kvalitatiivselt võrdsetena, s.o väärtustena üldse, vaid ühtlasi ka kvantitatiivselt võrreldavate väärtuse suurustena. Kuna nad peegeldavad oma väärtuse suurusi ühes ja sellesamas materjalis, lõuendis, siis on ka need väärtuse suurused üksteise vastupeegelduseks. Näiteks 10 naela teed = 20 küünart lõuendit, ja 40 naela kohvi = 20 küünart lõuendit. Järelikult 10 naela teed = 40 naela kohvi. Ehk 1 nael kohvi sisaldab ainult ühe neljandiku sellest väärtuse substantsist, tööst, mis sisaldub 1 naelas tees.

Kaupade maailma üldine relatiivne väärtusvorm annab kaupade maailmast eraldunud ekvivalentkaubale, lõuendile, üldise ekvivalendi iseloomu. Lõuendi oma naturaalvorm on kaupade maailma ühiseks väärtuse kujuks; seega on lõuend otseselt vahetatav kõikide teiste kaupade vastu. Lõuendi kehaline vorm on igasuguse inimtöö nähtav kehastus, igasuguse inimtöö üldühiskondlik kest. Kudumine, lõuendit tootev eratöö, on ühtlasi üldühiskondlikus vormis, kõigi teiste tööliikidega võrdsuse vormis. Lugematud võrrandid, millest koosneb üldine väärtusvorm, võrdsustavad lõuendis realiseerunud tööd kordamööda igas teises kaubas sisalduva tööga ja teevad sellega kudumisest igasuguse inimtöö üldise avaldumisvormi. Niisiis, kauba väärtuses asjastatud töö on väljendatud mitte ainult negatiivselt, mitte ainult tööna, millest on abstraheritud kõik tegelike tööliikide konkreetsed vormid ja kasulikud omadused. Töö enese positiivne loomus tungib selgesti esile. See positiivne loomus seisab kõigi tegelike tööliikide taandamises nende ühisele inimtöö iseloomule, inimtööjõu kulutusele.

Üldine väärtusvorm, mis väljendab tööprodukte lihtsalt erinevusteta inimtöö kalgastustena näitab oma struktuuri kaudu, et ta on kaupade maailma ühiskondlik väljendus. Seega ilmutab ta, et kaupade [66]de maailma piirides moodustab töö üldinimlik iseloom tema spetsiifilise ühiskondliku iseloomu.

2) Relatiivse väärtusvormi ja ekvivalentvormi arenemise suhe

Relatiivse väärtusvormi arenemisastmele vastab ekvivalentvormi arenemisaste. Kuid – seda tuleb hästi silmas pidada – ekvivalentvormi arenemine on ainult relatiivse väärtusvormi arenemise väljendus ja tulemus.

Kauba lihtne ehk üksik relatiivne väärtusvorm teeb teise kauba üksikuks ekvivalendiks. Arenenud relatiivne väärtusvorm, s.o ühe kauba väärtuseväljendus kõigis teistes kaupades, annab neile kaupadele mitmesuguste eriekvivalentide vormi. Lõpuks omandab üks eriline kaubaliik üldise ekvivalendi vormi, sest kõik teised kaubad teevad ta oma ühtse üldise väärtusvormi materjaliks.

Kuid selsamal määral, mille võrra areneb väärtusvorm üldse, areneb ka vastandlikkus tema kahe pooluse, relatiivse väärtusvormi ja ekvivalentvormi vahel.

Juba esimene vorm: 20 küünart lõuendit = 1 kuub, sisaldab seda vastandlikkust, kuid ei fikseeri seda. Olenevalt sellest, kas me loeme seda võrrandit vasakult paremale või ümberpöörduvalt, on kumbki kaubapoolus, nii lõuend kui ka kuub, kord relatiivses väärtusvormis, kord ekvivalentvormis. Siin on veel üsna raske tabada polaarseid vastandlikkust.

Vormis II saab ajati ainult üks kaubaliik täielikult arendada oma relatiivset väärtust ning tema ise omab arenenud relatiivset väärtusvormi ainult sellepärast ja sedavõrd, kuivõrd kõik teised kaubad on tema suhtes ekvivalentvormis. Väärtusvõrrandis, nagu näiteks 20 küünart lõuendit = 1 kuub või = 10 naela teed või = 1 kvarter nisu jne, ei saa võrrandi pooli nüüd enam ümber paigutada, muutmata seda võrrandit täielikult väärtusvormist üldiseks väärtusvormiks.

Lõpuks viimane vorm, vorm III, annab kaupade maailmale üldühiskondliku relatiivse väärtusvormi sellepärast ja sedavõrd, kuivõrd kõik kaupade maailma kuuluvad kaubad – peale üheainsa erandi – on üldisest ekvivalentvormist välja tõrjutud. Uks kaup, lõuend, on seega kõikide teiste kaupadega otsese vahetatavuse vormis ehk vahetult ühiskondlikus vormis – sellepärast ja sedavõrd, kuivõrd ükski teine kaup ei ole selles vormis.¹⁰ [67]

Ümberpöörduvalt, üldise ekvivalentina figureeriv kaup on välja jäetud kaupade maailma ühtselt ja seega üldisest relatiivsest väärtusvormist. Kui lõuend, s.o mingisugune üldises ekvivalentvormis olev kaup, võtaks samal ajal osa ka üldisest relatiivsest väärtusvormist, siis peaks ta olema ekvivalentiks iseendale. Me oleksime siis saanud: 20 küünart lõuendit = 20 küünart lõuendit, s.o tautoloogia, mis ei väljenda ei väärtust ega väärtuse suurust. Et väljendada üldise ekvivalenti relatiivset väärtust, peaksime tegelikult ümber pöörama vormi III. Üldisel ekvivalentil ei ole teiste kaupadega ühist relatiivset väärtusvormi, vaid tema väärtus on relatiivselt väljendatud kõigi teiste kaubakehade lõpmatus reas. Arenenud relatiivne väärtusvorm ehk vorm II osutub nüüd järelikult ekvivalentkauba spetsiifiliseks relatiivseks väärtusvormiks.

3) Üleminek üldiselt väärtusvormilt rahavormile

Üldine ekvivalentvorm on väärtusvorm üldse. Ta võib järelikult olla omane igale kaubale. Teiselt poolt on üks kaup üldises ekvivalentvormis (vormis III) ainult sellepärast ja sedavõrd, kuivõrd ta on ekvivalentina kõigi teiste kaupade poolt välja tõrjutud. Ja alles sellest momendist alates, kus see väljatõrjumine saab lõplikult osaks ühele spetsiifilisele kaubaliigile, omandab kaupade maailma ühtne relatiivne väärtusvorm objektiivse kindluse ja üldühiskondliku kehtivuse.

Spetsiifiline kaubaliik aga, mille naturaalsel vormiga ekvivalentvorm ühiskondlikult kokku kasvab, saab rahakaubaks ehk funktsioneerib rahana. Üldise ekvivalenti osa etendamine kaupade maailmas saab selle kaubaliigi spetsiifiliseks ühiskondlikuks funktsiooniks ja järelikult tema ühiskondlikuks monopoliks. Üks teatav kaup, kuld, on ajalooliselt võitnud endale selle eesõigustatud koha kaupade hulgas, mis vormis II figureerivad lõuendi eriliste ekvivalentidena ja vormis III ühiselt väljendavad oma relatiivset väärtust lõuendis. Niisiis, kui me paneme III-ndas vormis kauba lõuendi asemele kauba kuld, siis me saame: [68]

¹⁰ Üldise otsese vahetatavuse vormist ei ole esimesel pilgul sugugi näha, et ta on vastandlik kaubavorm, mis on kaudse vahetatavuse vormist niisama lahutamatu kui magneti positiivne poolus tema negatiivsest poolusest. Seepärast võib niisama hästi kujutleda, et kõigile kaupadele saab korruga lüüa otsese vahetatavuse templi, nagu võib kujutleda, et kõik katoliiklased saab teha paavstideks. Väikekodanlasele, kes näeb kaubatootmises inimvabaduse ja isikliku sõltumatuse nec plus ultra't [tippu], oleks muidugi väga soovitatav vabaneda selle vormiga seotud pahedest, eriti sellest, et kaupadel pole otsesest vahetatavust. Selle filisterliku utopia ettemaalimine moodustabki Proudhoni sotsialismi, mis, nagu ma mujal näitasin, ei ole isegi algupärane, vaid oli hulk aega enne Proudhoni palju paremini välja arendatud Gray, Bray ja teiste poolt. See ei takista säärast tarkust tänapäeval lohkamast teatud ringkondades «science'i» [«teaduse»] nime all. Ükski koolkond ei ole kunagi rohkem vehelnud enda ümber sõnaga «science», kui Proudhoni koolkond, sest

«Wo Begriffe fehlen,

Da stellt zur rechten Zeit ein Wort sich ein». [«Kus on puudus mõistetest, seal on parajal ajal abi mõnest sõnast».

Goethe: «Faust».]

D. Rahavorm

20 küünart lõuendit	}	=	2 untsi kulda.
1 kuub		=	
10 naela teed		=	
40 naela kohvi		=	
1 kvarter nisu		=	
½ tonni rauda		=	
x kaupa <i>A</i>		=	

Üleminekul vormilt I vormile II ja vormilt II vormile III toimub olulisi muutusi. Seevastu vorm IV ei erine millegagi vormist III, välja arvatud asjaolu, et üldise ekvivalendi vormi omab nüüd lõuendi asemel kuld. Vormis IV etendab kuld sedasama osa, mida lõuend etendas vormis III – üldise ekvivalendi osa. Progress seisab ainult selles, et otsese üldise vahetatavuse vorm ehk üldine ekvivalentvorm on nüüd ühiskondliku tava tõttu lõplikult kokku kasvanud selle spetsiifilise naturaalvormiga, niis on omane kaubale kuld.

Kuld esineb teiste kaupade suhtes rahana ainult sellepärast, et ta varem juba esines nende suhtes kaubana. Nagu kõik teisedki kaubad, funktsioneeris kuld ka ekvivalendina: kas üksiku ekvivalendina üksikuis vahetusaktides või erilise ekvivalendina teiste kaupade ekvivalentide kõrval. Järk-järgult hakkas ta enam või vähem laialdastes ringkondades funktsioneerima üldise ekvivalendina. Niipea kui ta oli võitnud endale monopoli sellele kohale kaupade maailma väärtuste väljendamises, sai ta rahakaubaks, ja alles sellest momendist alates, mil ta juba rahakaubaks oli saanud, hakkas vorm IV erinema vormist III, s.o üldine väärtusvorm muundus rahavormiks.

Kauba, näiteks lõuendi, lihtne relatiivne väärtuseväljendus juba rahakaubana funktsioneerivas kaubas, näiteks kullas, on hinnavorm. Lõuendi «hinnavorm» on seega:

$$20 \text{ küünart lõuendit} = 2 \text{ untsi kulda}$$

ehk, kui 2 naelsterlingit on kahe untsi kulla mündinimi,

$$20 \text{ küünart lõuendit} = 2 \text{ naelsterlingit.}$$

Rahavormi mõistmise raskus piirdub üldise ekvivalentvormi, niisiis üldise väärtusvormi üldse, vormi III mõistmisega. Vorm III muutub retrospektiivselt vormiks II, arenenud väärtusvormiks, ja viimase konstitueerivaks elemendiks on vorm I: 20 küünart lõuendit = 1 kuub ehk x kaupa $A = y$ kaupa B . Lihtne kaubavorm on seega rahavormi algidu.